

Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi

İmar Planlarının Hazırlanma Süreci ve Peyzaj Mimarlığı Disiplini Açısından Karşılaşılan Sorunlar

Büşra EZENCİ^{a,*}

^a Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Mimarlık Fakültesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, TÜRKİYE

* Sorumlu yazarın e-posta adresi: busraezenci@sdu.edu.tr

ÖZET

İmar planları; fiziksel çevreyi sağlıklı bir yapıya kavuşturmak, yatırımların yer seçimlerini ve gelişme eğilimlerini yönlendirmek ve toprağın kullanma dengesini en rasyonel biçimde belirlemek üzere hazırlanan planlardır (11). İmar planlarının hazırlanması, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için önemli bir tekniktir. Bu planlar ile kentsel alanlarda hem yeni alanların gelişimi hem de yapılaşmış alanların yeniden organizasyonu sağlanabilmektedir. Kentin fiziksel yapısını iyileştirmek, toplum yararını geliştirmek, birey ya da grupların çıkarları için tüm kentlinin çıkarlarının zedelenmesini önlemek, kentin fiziksel gelişmesine ilişkin politika ve önerilerin demokratik yoldan saptanmasını ve uygulanmasını kolaylaştırmak gibi pek çok amacı gerçekleştirmek için planlama yapılmaktadır. İmar planları bir takım belli başlı aşamalardan geçilerek hazırlanmaktadır. Bu süreç içerisinde alınan kararlarda belirli meslek disiplinleri yer almaktadır. Bu çalışma; imar planlarının hazırlanma sürecini ve bu süreç içerisinde peyzaj mimarlığı meslek disiplini açısından karşılaşılan sorunların tespitini amaçlamaktadır. Bu çalışmada imar planlarına değinilmiş, imar planlama süreçleri irdelenmiş, açık ve yeşil alan kavramları anlatılmış ve imar planlarında açık ve yeşil alanları ayırırken hangi sorunlar ile karşılaşıldığı, planlama sürecinde hangi meslek disiplinlerinin yer aldığı gibi sorunlar ortaya konularak bu sorunlara çözüm önerileri getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Planlama Süreci, İmar Planları, Açık ve Yeşil Alanlar

Problems Encountered in the Preparation Process of City Development Plans and in Terms of the Discipline of Landscape Architecture

ABSTRACT

The preparation of development plans is an important technique for developed and developing countries. With these plans, both the development of new areas and the reorganization of built-up areas can be achieved in urban areas [11]. Planning is being done to achieve numerous purposes such as; to improve the physical structure of the

city, to improve the benefits of the society, to prevent any kind of damage to the interests of urbanites for the sole interests and benefits of the individuals or groups, to make the policies and proposals for the city's physical development more democratically and to facilitate its implementation. The development plans are prepared by way of going through some certain stages. Certain professional disciplines are involved in the decisions made during this process. This study aims to define the preparation process of the development plans and detect the problems encountered in this process related to discipline of landscape architecture. In this study, development plans were discussed, the development plan processes were scrutinized, the concepts of open and green spaces were explained and solution suggestions were proposed by putting forward what kind of problems are encountered when distinguishing open and green places in development plans and which occupational disciplines were involved in planning process.

Keywords: Preparation process, Development plans, Open and green spaces

I. GİRİŞ

Kentler, sahip oldukları özelliklerle barındırdığı nüfusun ihtiyaçlarını karşılayabilen, belirli bir imar planına göre kurulmuş, alt ve üst yapı hizmetlerinin gelişmiş olduğu yerler olarak tanımlanmaktadır [1]. Kentlerin ortaya çıkışında ve gelişiminde; coğrafi konum, iklim, toprak yapısı, fauna, flora, hidrografik ve jeomorfolojik özellikleri gibi fiziksel özelliklerinin yanı sıra, kentin barındırdığı nüfusun kültürel, ekonomik ve sosyal bakımdan gelişmişlik düzeyi de etkili olmuştur [2]. Türkiye de son yıllarda artan kentsel mekân ve çevresel alanlardaki bozulma, hızlı kentleşmenin olumsuz bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Ülkemiz de son dönemlerde kentleşmenin hızla artması ve kent halkının birbirleriyle, toprakla ve idare ile olan ilişkilerinin düzenlenmesi, toplumu bazı kurumsal mekanizmalar geliştirmeye yönelik amaçla geliştirmeye yönlendirmiştir. Bu amaç doğrultusunda özellikle kentlerde yaşayan insanların, ekonomik, sosyal, fiziksel, kültürel, kişisel ve siyasal yönden gelişmesinin sağlanması için ulusal, bölgesel ve yerel kaynakların en iyi şekilde planlanması ihtiyacı karşısında, yerel planlama ve uygulama araçları ortaya çıkmıştır [3].

Ülkemizde kentlerin ihtiyaçlarını karşılama ve çevrenin fiziksel sosyal ve ekonomik gibi çeşitli sebeplerden dolayı bozulmasını önlemek için 3194 sayılı imar kanunu ve yönetmelikleri ortaya çıkmıştır ve kentlerimiz bu kanun ve yönetmelikte yer alan kararlara göre planlanmakta ve düzenlenmektedir. Ancak kent planlamasının temel aracı olarak görülen imar planları, yaşanan hızlı kentleşme sürecine ayak uyduramamaktadır ve günümüzde kentlerin durumuna bakıldığında da, çevrenin sağlıklı bir yapıya kavuşturulması ve bu yapının sürdürülebilirliğinin sağlanması konusunda ciddi bir yetersizliğin olduğu açıkça görülmektedir.

Bu çalışma; imar planlarının hazırlanma sürecini ve bu süreç içerisinde imar planlarının hazırlanması ve uygulanmasında peyzaj mimarlığı meslek disiplini açısından karşılaşılan sorunların tespitini amaçlamaktadır. Çalışmada imar planlarına değinilmiş, imar planlama süreçleri irdelenmiş, açık ve yeşil alanların standartları ve planlanması anlatılmış ve imar planları hazırlanırken karşılaşılan sorunlar ortaya konularak bu sorunlara çözüm önerileri getirilmiştir.

II. PLAN TÜRLERİ VE PLANLAMA SÜRECİ AŞAMALARI

Planlama; kıt kaynaklarla belirli hedeflere ulaşabilmek için, kaynakların uzun dönemlerde sürdürülebilirliğinin sağlanarak dengelenmesi eylemidir. Üst ölçekten başlayıp alt ölçeklere kadar inebilen; sosyal, ekonomik, politik, fiziksel, antropojen ve teknik etmenleri bütünleştiren; geçmiş, günümüz ve gelecekle ilgili alınan kararlar bütünüdür [4]. Planlama kavramının özünde yer alan ve temel ilkelerinden birisi olan bütüncül planlama anlayışı ile birlikte, mevcut planlar arasında ki hiyerarşi dolayısıyla planların kademeli bir şekilde olması gerekliliği ortaya çıkmıştır [5].

İmar hukuku mevzuatımızda plan türlerini tek bir başlık altında toplayıp kapsamlı tanımını yapan bir yasal düzenleme bulunmaması, plan türlerinin başta 3194 sayılı İmar Kanunu ve Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik olmak üzere birbirinden farklı yasa ve yönetmeliklerle düzenlenmesi sonucunu doğurmuştur. Mevzuatın çeşitliliğinden kaynaklanan bu tasnif güçlüğüne rağmen plan türlerini, 3194 sayılı İmar Kanunu'nda düzenlenmiş olanlar ve bu kanunun 4. maddesi uyarınca özel kanun olarak nitelendirilen çeşitli kanunlarda öngörülmüş plan türleri olarak, iki ana başlık altında toplamak mümkündür. İmar Kanunu'ndaki genel düzenlemeye tabi olan alanlar için söz konusu olan planları “genel amaçlı plan türleri”; özel amaçlı ve farklı planlama rejimine konu olan alanlar için öngörülen planları da “özel amaçlı plan türleri” şeklinde iki ana başlık altında ele alınabilir [6].

İmar kanununda yer alan bu tanımlardan hareketle plan türlerini, genel amaçlı planlar ve özel amaçlı planlar olarak ikiye ayırdıktan sonra genel amaçlı plan türlerini de kendi içinde Üst Ölçekli Planlar (Ülke Planı, Bölge Planı, Mekânsal Strateji Planı, Çevre Düzeni Planı), Alt Ölçekli Planlar (Nazım İmar Planı ve Uygulama İmar Planı) bunların yanı sıra Tamamlayıcı Planlar (İlave Plan, Mevzi İmar Planı) ve Değişiklik Öngören Planlar (Revizyon Planı, Plan Değişikliği) şeklinde ayırım yapılabilir. Alt ölçekli planları kendi içinde nazım imar planı ve uygulama imar planı olmak üzere ikiye ayıran yasanın 5. maddesi Nazım İmar Planını; “varsa bölge veya çevre düzeni planlarına uygun olarak hâlihazır haritalar üzerine, yine varsa kadastral durumu işlenmiş olarak çizilen ve arazi parçalarının; genel kullanım biçimlerini, başlıca bölge tiplerini, bölgelerin gelecekteki nüfus yoğunluklarını, gerektiğinde yapı yoğunluğunu, çeşitli yerleşme alanlarının gelişme yön ve büyüklükleri ile ilkelerini, ulaşım sistemlerini ve problemlerinin çözümü gibi hususları göstermek ve uygulama imar planlarının hazırlanmasına esas olmak üzere düzenlenen, detaylı bir raporla açıklanan ve raporuyla beraber bütün olan plan” şeklinde tanımladıktan sonra uygulama imar planını ise; “tasdikli hâlihazır haritalar üzerine varsa kadastral durumu işlenmiş olarak nazım imar planı esaslarına göre çizilen ve çeşitli bölgelerin yapı adalarını, bunların yoğunluk ve düzenini, yolları ve uygulama için gerekli imar uygulama programlarına esas olacak uygulama etaplarını ve diğer bilgileri ayrıntıları ile gösteren plan” olarak tanımlanmıştır. Uygulama İmar Planı ise, “onaylı hâlihazır haritalar üzerine varsa kadastral durumu işlenmiş olan ve nazım imar planına uygun olarak hazırlanan, çeşitli bölgelerin yapı adalarını, bunların yoğunluk ve düzenini, yolları ve uygulama için gerekli imar uygulama programlarına esas olacak uygulama etaplarını ve diğer bilgileri ayrıntıları ile gösteren 1/1.000 ölçekte düzenlenen raporuyla bir bütün olan plan” olarak tanımlanmaktadır [7].

Değişiklik öngören planlar olarak sınıflandırılan Revizyon İmar Planları Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik 3/3. maddesinde; “her tür ve ölçekteki planın ihtiyaca cevap vermediği, uygulamasının mümkün olmadığı ya da sorun yarattığı durumlar ile üst ölçek plan kararlarına uygunluğun sağlanması amacıyla planın tamamının veya bir kısmının yenilenmesi sonucu elde edilen plan” olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir değişiklik öngören plan türü olan Plan Değişikliği ise “plan ana kararlarını, sürekliliğini, bütünlüğünü, teknik ve sosyal donatı dengesini bozmayacak nitelikte,

bilimsel, nesnel ve teknik gerekçelere dayanan, kamu yararının zorunlu kılması halinde yapılan plan düzenlemeleri” olarak tanımlanmaktadır. Plan değişikliği ile revizyon imar planı arasındaki farkı ise; mevcut planda yapılan değişikliklerin revizyon imar planının ana kararlarında esaslı değişiklikler getirmesi, plan değişikliğinde ise ana plan kararlarını bozucu değişiklikler getirmemesi olarak ifade edilebilir [8].

Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmeliğinde tamamlayıcı planlar olarak ayrılan İlave İmar Planları, “yürürlükte bulunan planın ihtiyaca cevap vermediği durumlarda, mevcut planın genel arazi kullanım kararları ile süreklilik, bütünlük ve uyum sağlayacak biçimde hazırlanan plan”, Mevzi imar planları ise, “mevcut planların yerleşmiş nüfusa yetersiz kalması veya yeni yerleşim alanlarının kullanıma açılması gereğinin ve sınırlarının ilgili idarece belirlenmesi halinde, bu Yönetmeliğin plan yapım kurallarına uyulmak üzere yapımı mümkün olan, yürürlükteki her tür ve ölçekteki plan sınırları dışında, planla bütünleşmeyen konumdaki, sosyal ve teknik altyapı ihtiyaçlarını kendi bünyesinde sağlayan, raporuyla bir bütün olan imar planı” şeklinde tanımlanmıştır [8].

Bunun yanında imar kanununda ülke planı ve kısa tanımı verilen çevre düzeni planına rastlamak da mümkündür. Kanunun 5. maddesinde “ülke ve bölge plan kararlarına uygun olarak konut, sanayi, tarım, turizm, ulaşım gibi yerleşme ve arazi kullanılması kararlarını belirleyen plan” şeklinde tanımlanan çevre düzeni planından hareketle bu planın ülke planı ile bölge planlarından sonra nazım ve uygulama imar planlarından ise önce gelen bir plan çeşidi olduğu sonucuna varılmaktadır [8].

A. PLANLAMA SÜRECİ

Yaşamın karmaşık yapısı, değer sistemlerinin farklılığı ve politik güç dengelerinin statik ve direnç gösteren özelliği, hazırlanan planların uygulama sürecini önemli ölçüde etkileyerek yeniden biçimlendirilmesini de zorunlu kılmaktadır. Farklı ölçeklerde hazırlanan planların, planlama hiyerarşisinde bir üst ve bir alt kademede planlarla ilişkilerinin kurulması yani Planların Kademeli Birlikteliği ilkesi planlama sürecinin uygulama evresinde karşılaşılan sorunların azaltılmasına önemli katkı sağlamaktadır. Bu ilkeye göre, bir alt ölçekte alınan plan kararlarının bir üst ölçek plan kararları ile çelişmemesi gerekmektedir ve üst ölçek plan kararlarının alt ölçekte uygulanmasının imkânsız ya da sorunlu olduğu durumlarda, üst ölçek plan kararının yeniden gözden geçirilmesi esastır [9].

İmar planları; üst düzeydeki bölge ya da çevre düzeni planlarının ilke kararları doğrultusunda hazırlanan ve uygulamaya yönelik ayrıntılar içeren plan [10] şeklinde tanımlandığı gibi fiziksel çevreyi sağlıklı bir yapıya kavuşturmak, yatırımların yer seçimlerini ve gelişme eğilimlerini yönlendirmek ve toprağın kullanma dengesini en rasyonel biçimde belirlemek üzere hazırlanan planlar [11] olarak da tanımlanmaktadır. Diğer yandan kentlerin gelecekteki gelişimine yön veren ve kentlerin büyüklükleri göz önünde tutularak, mevcut yerleşme ve yapılaşma alanlarının sağlıklı bir çevrede olması için bilimsel esaslar ve kamu yararı dikkate alınarak yapılan idari işlemler şeklinde de tanımlanmıştır [12]. Planlama süreci ise; bir alana ilişkin hâlihazır harita yapımından başlayarak bu alan üzerinde inşa edilen yapının kullanılmasına kadar geçen süredeki işlemleri içermektedir. İmar planları bir takım belli başlı aşamalardan geçilerek hazırlanır.

Karavelioğlu (2004)'na [10] göre bu aşamalar ise;

- Plan ncesi bilgi ve dokümanların toplanması; hâlihazır harita, jeolojik rapor, eski eser ve sit bölgeleri, enerji nakil hatları, devlet karayolları geçişi, kıyı kenarı, demiryolu, liman, hava alanı, orman sınırı gibi verilerin ilgili kurumlardan temin edilmesi
- Amaçların belirlenmesi, hedeflerin saptanması
- Bilgi toplanması ve araştırmaların yapılması (Analiz)
- Bilgilerin birleştirilmesi (sentez) ve sonuçların değerlendirilmesi
- Plan kararları, planlamaya geçiş, plan alternatifleri, alternatifler arasında karşılaştırma ve değerlendirme yapılması
- Sonuç plan belgesi ve ekleri ile plan hükümleri ve plan notlarının hazırlanması
- Plan uygulama programlarının yapılması olarak sıralanmaktadır.

III. AÇIK YEŞİL ALAN PLANLAMASI

Kentler yapılar ve onları çevreleyen fonksiyonel alanlardan oluşur. Yapılar dışında kalan evre ise yarı doğal veya insanlar tarafından oluşturulmuş açık ve yeşil alanları içerir. Kentsel açık ve yeşil alanlar ekolojik, sosyal ve ekonomik amaçlarla planlanan toprak, çim, çalı, ağaçlar, meydanlar, yollar gibi unsurları içeren alanlardır. Açık ve yeşil alanların planlanmasına 1880'li yıllarda kent insanının yaşam kalitesini artırmak, kentsel gelişmeyi kontrol etmek ve kentin olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla başlanmıştır [13].

Kent içi ve çevresinde planlı olarak yerleştirilen açık-yeşil alanların kentsel kaliteyi arttırmakta pek çok fiziksel işlevleri vardır.

1. Dolaşım-Erişim İşlevi: Kent içerisinde ki araç ve yaya trafiğini yönlendirerek kent içi sirklyonda kolaylık sağlar. Kentteki yansıyan veya göz kamaştıran ışığı elemine eder. Dolaşım ve erişim işlevi açısından; ormanlık alanlar, yamaçlar, sırtlar, kıyılar ve vadiler gibi yalnızca varlıklarıyla bile kent içinde bölümler oluşturun ya da kente biçim veren alanlar bu işleve örnek gösterilebilir [14].

2. Alan Koruma İşlevi: Kentin belirli noktalarında nüfus artışından meydana gelen yoğunluğu hafifletmekte ve toplumsal faaliyetlerin gerçekleştirilmesi için olanak sağlamaktadır. Richter (1982)'ye [15] göre kentin gelişim sürecinde bazı alanların korunarak gelecekte sahip olabilecekleri işlevler ve bu işlevler için gerekli olan mekanlar göz önünde bulundurularak, bu mekanların geçici olarak başka kullanımlara sunulabilmesine olanak sağlarlar [14].

3. Ölçek İşlevi: Bu işlev sayesinde kent içerisindeki yapı gruplarının insanlar üzerinde görülen ezici etkisi, kentlerde ölçü yönünden denge kuran açık alanlar sayesinde hafifleyerek, meknların insan boyutuna taşınması sağlanır [16].

4. Estetik İşlevleri: Kent içerisinde kullanılan bitkisel materyaller form, ölçü, doku, renk, çizgi gibi özellikleri ile kent meknına estetik değer sağlar. Kentlerdeki kitle ya da yüzey halindeki yeşil alanlar, mimari formların sert ve katı yüzeylerini yumuşatarak onlara canlılık katar. Bu zellik sayesinde yeşil alanların kent içerisinde oluşturduğu yumuşak doku özelliği, istenmeyen görünümleri maskeleyerek, objeleri ve görüntüleri kamufle etmeye yardımcı olur [14].

5. Değişik Kentsel Kullanımlar Arasında Tampon Görevi: Kentin fiziksel yapısı içinde açık yeşil alanlar; konaklama, ticaret, iş ve eğitim yapıları gibi farklı alan kullanımları arasında tampon görevi yaparak alan kullanımlarının birbirinden ayrılmasını sağlar ve yeşil kuşaklar halinde kent gelişiminin kontrolsüz büyümesini engelleyerek, kentin strüktürüne önemli oranda katkıda bulunurlar. İnsan ile çevre, yapı ile yapı, yapı kitleleri ile boşluklar arasında denge sağlayarak kent içerisindeki dağılımları ile yapı ve insan kitlelerinin yoğunluğunu hafifleterek, organik bir ilişki kurarlar [16].

6. Tarihi Koruma: Farklı ülkelerde restorasyonu yapılarak korunan tarihi parklar insanların bu konudaki bilincini arttırmakta aynı zamanda tarihi ve kültürel mirasın korunmasına da imkân sağlamaktadır. Bu konuda Amerika'da parklar ve rekreasyon şubelerinin yapmış olduğu önemli projeler bulunmaktadır. Tasarımı Frederick Law Olmsted ve Calvert Vaux'a ait olan 1886'da New York, Brooklyn'de ki Prospect Park üzerinde önemli bir peyzaj restorasyon projesi olarak örnek gösterilebilir [14].

7. Mimari Etkileri: Gültekin (1994)'e [18] göre; gerek gövde, gerekse taçlarıyla mekân oluşturan ağaçlar, çok katlı yapıların yer aldığı alanlarda çatı etkisi yaratarak, insan ölçeğine inilme olanağı sağlarlar. Mimari öğelerin arkalarında, yanlarında kullanılmalarıyla fon etkisi oluşturan yeşil alanlar sayesinde ön plana çıkan mimari öğe, uzaktan rahatlıkla algılanabilmekte böylece dikkat o noktaya çekilebilmektedir. Kent içinde ağaçlar, bakan kişinin bulunduğu yere göre peyzaj mekanını çevreleyerek kapı etkisi oluştururlar. Dikey ve yatay yönde olumsuz görüntüleri örterek bakışı sınırlayan bazı ağaçlar görkemli yapıları ve uzaktan algılanabilme özellikleri ile buldukları yerin simgesi durumuna gelmişlerdir. Ağaçlar ayrıca güneş ya da yapay ışık kaynaklarından direk veya farklı yüzeylerden (asfalt, cam, havuz gibi) yansarak gelen ışığın rahatsızlık etkisini azaltmak için kullanılabilirler [14].

Kentsel açık yeşil alanlar, kent içerisindeki mekânlarda insan yaşamı ve ihtiyaçları açısından büyük önem taşımaktadır. Bu alanlar, değişik kentsel kullanımlar arasında

- Sirkülasyonu düzenleme ve fiziksel konfor sağlama,
- Kente estetik değer kazandırma,
- Rekreasyon alanı oluşturma,
- Gürültüyü ve hava kirliliğini azaltma

gibi birçok fiziksel ve ekolojik işleve sahiptirler. Bu işlevleri tam olarak yerine getirebilmeleri için bir sistem dâhilinde planlanmalı ve belirli standartlara uygun olmalıdırlar.

Kent planlamasında en önemli nokta, doğal çevre ile kentsel mekan arasında sağlıklı bir peyzaj bütünü yaratacak estetik dengenin kurulmasıdır. Bu denge kentin doğal peyzaj ortamına uyarak gelişmesi gereken canlı bir organizmaya benzediğini açıklar ve yeşil alan planlamasını zorunlu kılar. Ülkemizde imar planları ve imar yönetmeliklerinde yeşil alanlara yönelik yaklaşım, kişi başına belirli büyüklükte yeşil alanın sağlanmasıdır. Bu yaklaşıma göre açık-yeşil alan miktarı; kentteki, üzerinde yeşil doku barındıran alanların tümünün, kentin nüfusuna oranı olarak hesaplanmaktadır [19]. Birleşmiş Milletler Dünya Sağlık Örgütü çevreye olan olumsuz etkileri en aza indirmek ve yeşil alanların kente kazandırdığı pek çok faydadan yararlanmak için kişi başına düşen kentsel yeşil alan miktarının 9m² olmasını önermektedir [20]. Ülkemizde 1956 yılında çıkarılan 6785 Sayılı İmar Kanunu'nun 20.7.1972 tarih ve 1605 sayılı yasa ile değişik 25. maddesine göre, planlamaya esas alınan nüfus başına yeşil alan miktarı en az 7 m²'dir. 1985 yılında çıkarılan ve halen yürürlükte olan 3194 Sayılı

İmar Kanunu'nda da bu standart korunmuştur. En son olarak Türkiye kentleri için 02.09.1999 tarih ve 23804 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanan 'İmar Planı Yapılması ve Değişikliklerine Ait Esaslara Dair Yönetmelik' hükümlerine göre; kentsel alanlarda kişi başına düşen yeşil alan değeri en az 10 m², belediye ve mücavir alan sınırları dışında ise kişi başına en az 14 m² olarak belirlenmiştir [21]. Bayındırlık İskân Bakanlığı ölçülerine göre kentsel alanlarda kişi başına düşen 10 m² yeşil alanın yeşil alan türlerine göre dağılımı komşuluk ünitesi düzeyinde 1,5 m²/kişi çocuk oyun alanı, mahalle ve semt düzeyinde 2 m²/kişi spor alanı, 3 m²/kişi mahalle parkı, kent düzeyinde 3,5 m²/kişi kent parkı olması gereklidir [14].

IV. İMAR PLANLARININ HAZIRLANMASI VE UYGULANMASINDA PEYZAJ MİMARLIĞI MESLEK DİSİPLİNİ AÇISINDAN KARŞILAŞILAN SORUNLAR

Ülkemizdeki kent planı adı altında yapılan mevcut imar planı sisteminde temel amaç, kentlerdeki yapılaşmayı düzenlemektir. Her ne kadar, kent imar planlarının düzenlenmesinde, kentin ve çevresinin doğal özelliklerinin dikkate alındığı izlenimi olsa da, plan kararlarında aslında bu değerlerin veya kıstasların mekânsal, sosyal ve ekonomik bileşenlerle tam olarak analiz edilmediği ve sadece kâğıt üzerinde kaldığı görülmektedir [22]. İmar planlarının hazırlanması ve uygulanması sürecinde tüm meslek disiplinlerinde olduğu gibi peyzaj mimarlığı mesleği açısından da özel çevre koruma bölgelerinin, bataklık ve kumul alanlarının, erozyona hassa bölgelerin planlanması, endemik bitki ve hayvan türlerinin yaşam alanları ile kuş göç yolu üzerinde yer alan yapılaşmanın önlenmesi, içme suyu temin edilen havzaların su toplama havzaları göz önüne alınarak planlanması, tarihi ve arkeolojik alanlar ile doğal çevrelerin planlanması, kent kimliğine zarar vermeyecek ya da ön plana çıkaracak bir planlama yapılması, yeşil alanların yönetmelikte yer alan standartlar dikkate alınarak planlanması gibi dikkat edilmesi gereken pek çok konu vardır.

Gül ve ark. (2010)'a [22] göre imar planlama hazırlanması ve uygulanması kapsamında yaşanan sorunlar şöyle özetlenebilir;

- İmar planlamasının aslında yapı parselleri oluşturma ve düzenleme boyutuyla gerçek anlamda kent planı niteliği taşınamaması ve fiziki bir düzenleme yönünden çok sosyo-ekonomik verilerin değerlendirildiği bir yapısal planlama konumunda olması,
- İmar planlaması yaklaşımının ve uygulamasının yalnızca fiziki düzenleme boyutuyla sınırlı kalması, rant yaratma ve rantın dağıtımını dışında ekolojik, toplumsal, mekânsal ve çevresel açıdan yaşanabilir ve sürdürülebilir mekan üretmede yetersiz kalması,
- Kentsel tasarım boyutunun net olarak ortaya konulmaması ve organik bağlantının olmaması,
- Mevcut planlama sisteminde etkin bir denetim mekanizmasının bulunmaması,
- Planlama etiği konusunda yerleşik bir değer sisteminin olmaması,
- Plan kararlarının hayata geçirilmesine yönelik uygulama araçlarının (finansal, hukuksal, teknik) yetersizliği,
- Katılımcı, iletişimsel, çok aktörlü ve bilimsel temelli müzakerelere açık olmaması,
- Dinamik, sürekli, yerinde bir süreci içermemesi,
- Geleneksel kapsamlı ve akılcı planlama paradigmasını devam ettiriyor olması,
- Güncel kurumları ve yaklaşımları içermemesi, kuram ve uygulama boşluğunun artması,
- Disiplinler arası uzmanlıklarla tam etkileşim kurulamaması ya da gerçekleştirilememesi,

- Sadece yasal sınırlar odaklı kent içermemesi ve kırsal çevresi ile ilişkilendirme boyutunun olmaması,
- Üst ölçekli plan çalışmalarının zamanında tamamlanmamasının alt ölçek plan çalışmalarını da olumsuz etkilemesi,
- İmar planlarının, kentlerin özgün konum ve özelliklerini, kentlilerin farklılaşan istek, talep ve ihtiyaçlarını zamanında karşılama özelliğinde olmaması gibi özetlenebilir.

Bu sorunların yanı sıra; ülkemizin sahip olduğu doğal çevre verileri ve tarihsel gelişme sürecinde kazanılmış kültür varlıkları kentlerimizi özgün kılar ve kent kimliğini oluşturur. Kentlerdeki fiziki gelişmeyi dolaysız olarak yönetme ve denetleme aracı olan İmar Planlarının kent kimliğini oluşturan bu değerler dikkate alınmadan hazırlandığı ve uygulandığı görülmektedir.

Günümüzde kentlerde uygulanan ve yeşil alan planlamasını yönlendiren yasal unsur olan, imar mevzuatına göre yeşil alanlara yönelik yaklaşım, kişi başına belirli büyüklükte (m²) yeşil alanın sağlanmasıdır. 3194 sayılı İmar Kanununun, 1999 yılında çıkarılan 23804 sayılı yönetmeliğine göre, belediye olan yerlerde nüfus ne olursa olsun kişi başına aktif yeşil alan miktarı 10 m² olarak belirlenmiştir [21]. Ancak ilgili yönetmelikte yeşil alanların dağılımı, planlanması ve uygulanması konularına ilişkin olarak herhangi açıklayıcı hükümlere yer verilmemektedir [23]. Rakamsal düzeydeki yetersizliklerin yanında, kentlerimizdeki yeşil alanlara ilişkin en önemli sorunlardan biriside yeşil alanların bir sistem dâhilinde planlanmamasıdır. Mevcut imar mevzuatında kentlerimizde bir yeşil alan sistemi oluşturulmasına ilişkin öngörü bulunmaması; makro ölçekten mikro ölçeğe giden bir yeşil alan planlama stratejisinin oluşturulamamış olması; parçalı planlarla oluşturulan ve değiştirilen yeşil alan kararları, bugün kentlerimizin yeterli yeşil alandan yoksun oluşunun en önemli nedenleri arasındadır. Kentsel tasarım planları ve rehberleri olmadan, bina aralıkları ve konumlarında iklim, ışık durumu, yönlenme, hava sirkülasyonu, doğal enerji gibi çok önemli konulara değer verilmeden planlar yapılmaktadır. Bu durum kentleri günümüzde sürdürülebilirlik anlamında sağlıklı bir duruma itmektedir [24].

Koca, (1997)'nin [25] aktarımına göre; karmaşık yapıya sahip olan, özelliklede büyük kentlerimizin, ancak çok boyutlu kararlar üreten bir planlama ile yönlendirilebileceği açıktır. Bu durumda ise geleceğe yönelik bu çok boyutlu kararları üretmenin tek bir plancının inisiyatifine bırakılmasının doğru olmayacağı, ancak değişik disiplinlerden gelen uzmanlar ekibinin konunun üstesinden gelebileceği gerçeği ortaya çıkmaktadır [26].

Aynı şekilde planın uygulama sorumluluğunun da, ilgili tüm meslek gruplarınca paylaşılarak, uygulama aşamasında da uzmanlık alanlarına göre bu görevlerini sürdürmeleri önem taşımaktadır. Bu konuda yapılacak bir düzenleme ile uzmanlık dallarına göre tüm meslek gruplarının planlama ve uygulamadaki etkinliklerinin belirlenmesi işlemi yasallaştırılabilir [27]. Böylelikle planların hazırlanması ve uygulanması aşamalarında, yerleşimlerin özelliklerine uygun olarak planlama ve uygulama ekiplerinin kurulması işlemi bir ifade olarak kalmayarak yasal bir zorunluluk kazanmış da olacaktır [28].

Bu konuda yasal bir zorunluluk getirilmesi söz konusu olsa dahi, denetim konusunun ayrı bir sorun olacağı ortadadır. Yalnız küçük belediyelerin kendi bünyelerinde bu tür bir planlama ekibine sahip olmalarını beklemek gerçekçi olmayacağından Belediye Birlikleri ve belediyelere yardım amacı ile kurulmuş planlama vakıfları ve meslek odalarından bu konuda yararlanılması düşünülebileceği gibi,

bu tür yerlerde yalnızca bir harita mühendisinin plançısıyla birlikte görev yapmasını sağlamak da akılcı bir tutum olacaktır [25].

Çeşitli disiplinlerden elemanların (şehir plançısı, mimar, ekonomist, sosyolog, çevre mühendisi, işletmeci, coğrafyacı, jeolog, jeomorfolog, ulaşım plançısı, hukukçu, harita mühendisi, peyzaj mimarı, inşaat mühendisi, orman mühendisi, ziraat mühendisi vb.) yer alacağı planlama ekiplerinin bu tür kurumların da desteği ile bölgesel olarak organize edilmesi uygun bir çözüm yolu olabilir [25].

V.SONUC

Peyzaj mimarlığı pek çok meslek ile ortak paydada buluşan ve birçok alanda diğer meslekler ile birlikte çalışma imkânı sunan bir disiplindir. İmar planlarının hazırlanması aşamasında da yer alan peyzaj mimarları bu süreç içerisinde 4.bölümde bahsi geçen pek çok sorun ile mücadele etmektedir. Bu sorunların yanı sıra doğal ve kültürel varlıkların giderek yok olması, bayındırlık etkinliklerinin, doğal çevrenin, kültürel varlıkların ve sitlerin korunmamasının aleyhine gelişmesi, ormanların tarla açmak üzere yakılması veya inşaat hakkı verilerek yapılaşmaya açılması, böylece açık alanların, ormanların, koruların, vadilerin, tepelerin hatta bataklık alanların yapılaşma amacıyla kullanılması ve yitirilmesi ile bir yandan kaynakların tüketilmesi, diğer yandan da çevrenin tahrip edilmesinden ötürü, planlama çalışmalarının yeni bir biçimde ele alınarak değerlendirilmesi önemlidir [29]. İmar planları hazırlanırken ve uygulanırken özellikle siyasi ve ekonomik amaçlar yönelik arazi seçimi yerine, bilimsel ve teknik kriterler ön planda tutularak planlama kararları alınmalıdır. Ayrıca yerel yönetimler, planlama, uygulama ve denetim işlerini bir bütünlük içinde yürütmelidir. Bu konuda sivil toplum örgütlerinin de daha aktif olması sağlanmalıdır. Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği'nin 57. maddesine göre; 3 Temmuz 2017 tarihinden itibaren zorunlu hale getirilen Peyzaj Projesi'nin yanında, yeşil alan konusunda yapılacak planlama ve uygulamalarda, mutlaka kent insanının sosyal dokusu (yaş, cinsiyet, meslek, kültür seviyesi gibi), yeşil alan ihtiyacı, eğilimleri ve beklentileri de dikkate alınmalıdır. Kentsel planlama ile ilgili kararlar alınırken, doğaya ve yeşil alanlara olan gereksinme göz ardı edilmemelidir. Çünkü doğa ile bütünleşme, ekolojik sürdürülebilirliğin en önemli bileşenidir.

VI. KAYNAKLAR

- [1] T. Deniz, G. Kantürk Yiğit, "İdari Coğrafya Açısından Büyükşehir Belediyeleri," *The Journal of Academic Social Science Studies*, c. 6, s. 2, ss. 629-649, 2013.
- [2] H. Pektezel, *Kent ve Su Kaynakları*, 1. baskı, Ankara, Türkiye: Pegem Akademi, 2015, ss. 107-130.
- [3] H. Kalabalık, *İmar Hukuku*, 4. baskı, Ankara, Türkiye: Seçkin Yayıncılık, 2012, c.1.
- [4] O. Uzun, E.F. İlke, G. Çetinkaya, F. Erduran, S. Açıköz, *Peyzaj Planlama, Konya İli Bozkır-Seydişehir-Ahırlı-Yalıhüyük İlçeleri ve Suğla Gölü Mevkii Peyzaj Yönetimi Koruma ve Planlama Projesi*, Ankara, Türkiye: Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü. Lazer Ofset Matbaa, 2012, ss. 175.

- [5] A. Çavuş, “Alt ve Üst Ölçekli Planların Nehir Havza Yönetim Planları ile Entegrasyon,” Uzmanlık Tezi, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Ankara, Türkiye, 2014.
- [6] E. Orta, “İmar Hukukunda Plan Hiyerarşisi ve Planların Çatışması,” Yüksek Lisans Tezi, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, 2005.
- [7] A. Özdemir, “İmar Planlarında Hiyerarşi,” Yüksek Lisans Tezi, Kamu Yönetimi Bölümü, Sakarya Üniversitesi, Sakarya, Türkiye, 2011.
- [8] A. Kaya, *Planlama ve İmar Mevzuatı*, 2. baskı, Ankara, Türkiye: Modül Planlama, 2013.
- [9] M. Ersoy, “İmar Mevzuatımızda Planlama Kademeleri ve Üst Ölçek Planlama Sorunu,” Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Ankara, ss. 215-231, 2006.
- [10] C. Karavelioğlu, *İmar, İhale, İdari Dava Ansiklopedik Sözlük*, Ankara, Türkiye: Karavelioğlu Hukuk Yayınevi, 2004.
- [11] E. Ünal, *İmar Planlama-Uygulama*, Ankara, Türkiye: Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Teknik Araştırma ve Uygulama Genel Müdürlüğü Yayını, 1989.
- [12] O. Sancakdar, *Belediyenin İmar Planını Yapması, Değiştirmesi ve İptal Davası*. Ankara, Türkiye: Yetkin Yayınları, 1996.
- [13] C. Y. Jim, S.S. Chen, “Comprehensive Green Space Planning Based on Landscape Ecology Principles in Compact Nanjing City, China,” *Landscape and Urban Planning*, c. 65, ss. 95–116, 2003.
- [14] S. Önder, A.T. Polat, S. Korucu, “The Evaluation of Existing and Proposed Active Green Spaces in Konya Selçuklu District, Turkey,” *African Journal of Agricultural Research* c. 6, s. 3, ss. 738-747, 2011.
- [15] G. Richter, *Formen und Funktionendes Stadtgrüns*. In: Richter, G. (Ed.) *Handbuch Stadtgün-Landschafts architektur im staedischen Freiraum*, BLV München, 1982, s.319.
- [16] A. Özbilen, *Kent İçi Açık Alanlar ve Dağılımı, Tarihi Eserler ve Gelişen Yeni Yapılaşma*, Trabzon, Türkiye: K.T.Ü. Orman Fakültesi, c. 155, F.Y.N: 17, 1991.
- [17] N. Dunnett, C. Swanwick, H. Woolley, *Improving Urban Parks, Play Areas and Green Spaces*, London, İngiltere. DTLR Transport Local Government and the Regions, (Urban Research Report) 2002.
- [18] E. Gültekin, *Bitki Kompozisyonu, Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ders Kitabı*, Adana, 1994.
- [19] G. Gencer, “Bornova İlçesi Örneğinde Alan Kullanım Kararlarının İrdelenmesi Üzerine Araştırmalar,” Yüksek Mimarlığı Anabilim Dalı, İzmir. 1996.
- [20] M.C. Deloya, “Urban Forestry Activities in Mexico,” *Unasylva* c. 173 s. 44, ss. 28–32, 1993.

- [21] 3030 Sayılı Kanun Kapsamı Dışında Kalan Belediyeler Tip İmar Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, *T.C. Resmi Gazete*, Sayı: 23804, 18 Nisan 2017.
- [22] A. Gül, E. Polat, M. Topay, “Kentsel Planlama Sürecinde Kentsel Peyzaj Planlama Boyutu,” *Peyzaj Mimarlığı 4. Kongresi Bildiriler Kitabı*, 2010.
- [23] B. Uyar, “21.yy Giderken Ülkemizde Peyzaj Mimarlığı,” *Çevre Planlama ve Tasarımına Bütüncül Yaklaşım Sempozyumu*, Ankara, Türkiye, 1996, ss. 165-174.
- [24] M.B. Aysan, “İmar Mevzuatı ve Kentlerin Biçimlenişinde Güneş Işınımı Etkisi,” *Planlama*, c. 89/2-3-4, s. 6, ss.56-58, 1989.
- [25] G. Koca, “Türkiye’de İmar Planlamasında Uygulama Sorunları ve Çözüm Önerileri,” *Doktora Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, Türkiye, 1997.
- [26] D. Yavaş, “İmar Planlarının Elde Ediliş Yöntemlerine Karşılaştırılmalı Bir Bakış,” *İmar Planları Yapım ve Uygulama Süreçleri*, Ş.P.M.M.O., Ankara, Türkiye, 1981.
- [27] B. Tekinbaş, “Planlama Yönetim Uygulama Sorunları,” 2000’li Yıllara Doğru Türkiye’de Planlama Uygulama Sürecinin Değerlendirilmesi ve Yeni Yaklaşımlar Semineri, İller Bankası Genel Müdürlüğü İmar Planlama Dairesi Başkanlığı, Ankara, Türkiye, 1993.
- [28] Ö. Türksoy, “Kent Planlamada Yeni Gündem: Çevre ve Katılım,” *Ş.P.M.M.O. Planlama Dergisi*, s. 1-4, 1992.
- [29] H. Suher, *Şehircilik*. İstanbul, Türkiye: İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Yayınları, 1996.